

Riistantutkimuksen tiedote 181:1-6. Helsinki 12.8.2002

Vesilintukannat ennallaan, mutta sinisorsalla kanta kasvuun ja poikastuotto erinomainen

Hannu Pöysä, Marcus Wikman, Esa Lammi ja Risto A. Väisänen

Vesilinnuston kokonaiskannassa ei tapahtunut muutosta viime vuoteen verrattuna; kokonaiskanta pysyi pitkäaikaisen keskiarvon alapuolella. Tärkein riistasorsamme, sinisorsa kuitenkin runsastui tuntuvasti viime vuodesta ja lajin pesimäkanta nousi ensimmäistä kertaa lähes kymmeneen vuoteen selkeästi pitkäaikaisen keskiarvon yläpuolelle. Muista tärkeistä riistasorsista tavin, haapanan ja telkän kokonaiskannat sen sijaan noudattivat yleistä linjaa pysyen edellisvuoden tasolla. Selvästi taantuneita lajeja oli vain punasotka. Sinisorsan poikastuotto oli selvästi parempi kuin viime vuonna ja ylsi huippuunsa koko pitkäaikaisella seurantajaksolla. Myös telkän poikastuotto koheni hieman viime vuodesta, mutta pysyi silti pitkäaikaisen keskiarvon alapuolella. Tavin ja haapanan poikastuotto jäi edellisvuotta heikommaksi ollen tavilla toiseksi heikoin ja haapanalla heikoin koko tähänastisen seurannan aikana. Vesilintujen pesimäkausi oli tänä vuonna ennätysmäisen aikainen. Poikaset ovat varttuneet jo hyvissä ajoin lentokykyisiksi ja valtaosa pesimäalueilla sulkivista emolinnuista ennättää vaihtaa lenninsulkansa hyvissä ajoin ennen metsästyskauden alkua.

Tutkimusprofessori Hannu Pöysä, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kauppakatu 18-20, 80100 Joensuu, puh. 0205 751 450, suunnittelija Marcus Wikman, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, PL 6, 00721 Helsinki, puh. 0205 751 272, tutkijat Esa Lammi ja Risto A. Väisänen, Luonnontieteellinen keskusmuseo, PL 17 (P. Rautatiekatu 13), 00014 Helsingin yliopisto.

Sisävesien vesilintujen pesimäkanta- ja poikuelaskennat tehtiin Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Luonnontieteellisen keskusmuseon vetäminä eri puolilla Suomea. Pääosan laskennoista tekivät vapaaehtoiset metsästäjät ja lintuharrastajat. Pesimäkannat arvioitiin touko-kesäkuussa kahteen kertaan tehdyllä parilaskennalla ja poikastuotto kertaalleen heinäkuussa tehdyllä poikuelaskennalla. Vesilintulaskennat on osa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen riistakantojen pitkäaikaisseurantoja. Laskentojen pääkohteina ovat tärkeimmät riistasorsamme sinisorsa, tavi, haapana ja telkkä, mutta laskennat tuottavat myös muista lajeista runsaasti havaintoja vuosittaisten kannanarvioiden pohjaksi.

Vuosien 2001 ja 2002 väliset parimäärävertailut perustuvat 633 laskentapaikan aineistoihin ja poikastuottovertailut 323 laskentapaikan aineistoihin. Vertailussa ovat mukana vain sellaiset kohteet, joilla laskenta tehtiin molempina vuosina. Vuosittaiset runsausindeksit perustuvat aina samoilla paikoilla kahtena perättäisenä vuotena tehtyihin laskentoihin; indeksit on muunnettu vertailukelpoisiksi koko seurantajaksolle.

Kokonaiskannat ennallaan, mutta sinisorsa runsastui selvästi

Vesilinnuston kokonaiskannassa ei tapahtunut muutosta viime vuoteen verrattuna (taulukko 1) ja näin ollen myös kannan kehitystä kuvaava käyrä pysyi edelleen selvästi pitkäaikaisen keskiarvon alapuolella (kuva 1). Kokonaiskannan muutoksissa ei ollut oleellista eroa Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä, joskin Pohjois-Suomessa kokonaiskanta jatkoi hienoista kasvuaan.

Kannanmuutoksissa oli lajien välisiä eroja. Tärkeimmän riistasorsamme, sinisorsan pesimäkanta kasvoi tuntuvasti koko maassa, mutta erityisesti Pohjois-Suomessa. Sinisorsan pesimäkantaindeksi nousi nyt ensimmäistä kertaa lähes kymmeneen vuoteen selkeästi pitkäaikaisen keskiarvon yläpuolelle. Muiden tärkeiden riistalajien eli tavin, telkän ja haapanan pesimäkannoissa ei tapahtunut oleellisia muutoksia viime vuoteen

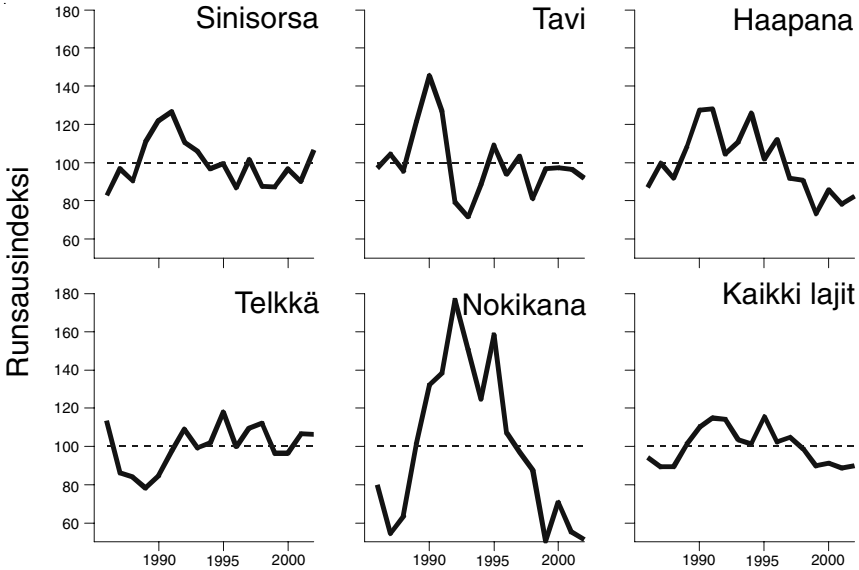
Taulukko 1. Vesilintujen parimäärät vertailukelpoisilla laskenta-paikoilla 2001 ja 2002. Yhteismäärissä ovat mukana myös harvalukuiset lajit. Indeksi 2002 osoittaa prosentteina, kuinka paljon nähtiin lintupareja vuoteen 2001 verrattuna. Etelä-Suomi (E-S) = Oulun läänin eteläpuolinen alue ja Pohjois-Suomi (P-S) = Oulun ja Lapin läänit.

Pesiviä pareja

	E-S		P-S		Koko maa		Indeksi 2002		
	2 001	2 002	2 001	2 002	2 001	2 002	E-S	P-S	Yht.
<i>Sinisorsa</i>	674	785	120	154	794	939	116	128	118
<i>Tavi</i>	421	400	177	169	598	569	95	95	95
<i>Haapana</i>	232	248	44	43	276	291	107	98	105
<i>Telkkä</i>	1 234	1 207	339	362	1 573	1 569	98	107	100
<i>Nokikana</i>	238	221	1	1	239	222	93	–	93
<i>Jouhisorsa</i>	28	32	10	6	38	38	114	60	100
<i>Lapasorsa</i>	34	42	2	4	36	46	124	–	128
<i>Tukkasotka</i>	203	191	40	29	243	220	94	73	91
<i>Punasotka</i>	173	106	0	0	173	106	61	–	61
<i>Isokoskelo</i>	112	101	19	29	131	130	90	153	99
<i>Tukkakoskelo</i>	33	25	7	15	40	40	76	214	100
<i>Kaikki lajit</i>	4 110	4 119	849	920	4 959	5 039	100	108	102

verrattuna; telkän pesimäkanta pysyi pitkäaikaisen keskiarvon yläpuolella kun taas tavin ja haapanan pesimäkannat jäivät sen alle. Myös nokikanan pesimäkanta pysyi kuta kuinkin viime vuoden tasolla. Vaikka nokikana ei viime vuoteen verrattuna oleellisesti taantunut, putosi lajin pesimäkanta-indeksi toiseksi alhaisimmalle tasolle koko seurantajakson aikana. Viime vuodesta selvästi taantuneita lajeja oli vain yksi, punasotka.

Vähäiset vuosien väliset kannanmuutokset selittyvät useimmissa tapauksissa satunnaisvaihtelulla. Sinisorsan voimakkaan runsastumisen kohdalla sitä vastoin tuskin on kyse satunnaisvaihtelusta, vaan sille löytyy



Kuva 1. Sinisorsan, tavin, haapanan, telkän, nokikanan ja koko vesilinnuston runsaudenmuutokset 1986-2002. Runsaisindeksi 100 = vuosien 1986-2002 keskiarvo.

biologinen selityksensä. Keskeisin syy sinisorsan runsastumiselle on se, että lajin poikastuotto on ollut jo kolmena perättäisenä vuotena selvästi keskimääräistä parempi. Myös metsästyspaineessa on voinut tapahtua muutoksia, jotka ovat edesauttanut lajin runsastumista. Punasotkan selkeä väheneminen puolestaan lienee yhteydessä lajin pitkäaikaiseen taantumiaan, minkä takana todennäköisesti ovat elinympäristömuutokset talvehtimisalueilla ja mahdollinen poikastuoton heikkeneminen pesimäalueilla.

Sinisorsalla erinomainen poikastuotto

Poikuelaskentojen perusteella tärkeimmistä riistalajeista sinisorsan poikastuotto oli selvästi parempi kuin viime vuonna (taulukko 2) ja se ylsi huippuunsa koko tähänastisen seurannan aikana (kuva 2). Sinisorsalla oli jo neljäs perättäinen hyvä vuosi. Sinisorsapoikueissa oli kuta kuinkin sama määrä poikasia kuin viime vuonna, mutta poikueita havaittiin laskennoissa nyt selvästi enemmän. Myös telkän poikastuotto koheni hieman

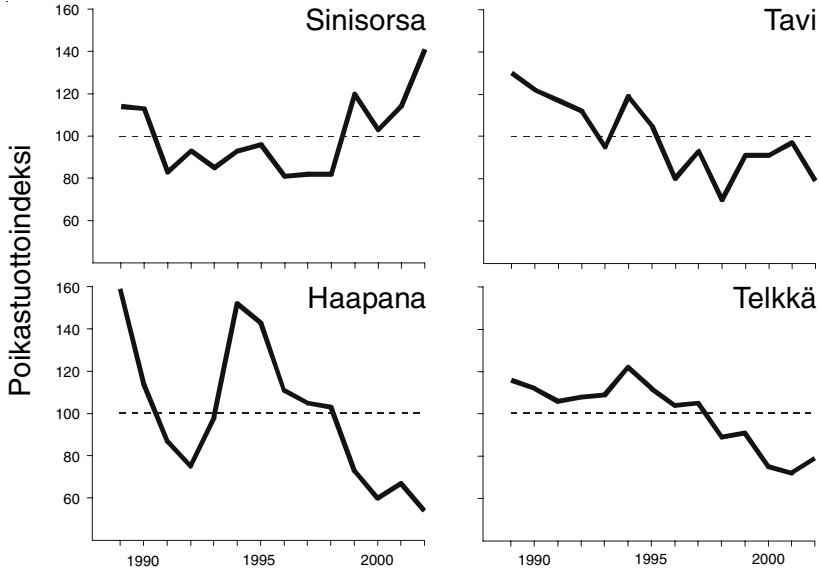
*Taulukko 2. Runsaimpien sorsien poikuemäärät ja poikueiden keski-
koot 2001 ja 2002 sekä vuoden 2002 poikastuottoindeksi. Indeks-
i ottaa huomioon sekä poikueiden määrän että keski-
koon ja osoittaa prosentteina poikastuoton vuoteen 2001 verrattuna.*

	<i>Poikueita</i>		<i>Keskikoko</i>		<i>Indeksi</i> 2002
	2001	2002	2001	2002	
<i>Sinisorsa</i>	139	180	5,8	5,5	123
<i>Tavi</i>	92	89	5,0	4,2	81
<i>Haapana</i>	45	36	5,2	5,2	80
<i>Telkkä</i>	172	167	3,8	4,3	110

edellisvuodesta, mutta se jäi silti selvästi alle pitkäaikaisen keskiarvon. Sen sijaan tavin ja haapanan poikastuotto jäi viimevuotista heikommaksi. Tavilla poikastuottoindeksi putosi toiseksi alhaisimmalle tasolle ja haapanalla alhaisimmaksi koko seurantajaksolla. Näin ollen haapanalla viime vuonna todettu poikastuoton kohentuminen jäi lyhytaikaiseksi ja jo 1990-luvun puolivälissä alkanut poikastuoton voimakas taantuma syveni entisestään. Tavilla heikkoon poikastuottoon vaikutti nimenomaan se, että poikueet olivat kooltaan pieniä, haapanalla taas poikueita havaittiin laskennoissa nyt vähemmän kuin viime vuonna.

Poikastuotossa oli jonkin verran eroja Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä lajista riippuen. Sinisorsalla lisääntyminen onnistui hyvin koko maassa. Telkällä poikastuotto oli viime vuotista parempi Etelä-Suomessa (poikastuottoindeksi 117 %), mutta ei Pohjois-Suomessa (poikastuottoindeksi 92 %). Sitä vastoin tavilla ja haapanalla lisääntymistulos jäi heikoksi nimenomaan Etelä-Suomessa (tavin poikastuottoindeksi 71 %, haapanan poikastuottoindeksi 78 %), mutta poikastuotto oli molemmilla lajeilla Pohjois-Suomessa kuta kuinkin viime vuoden tasolla.

Sinisorsan poikastuoton kasvu viime vuoteen verrattuna selittyy pesimäkannan kasvulla. Myös sinisorsan pesinnän on täytynyt onnistua hyvin ja poikastappiotkin ovat jääneet vähäisiksi. Sen sijaan tavin ja



Kuva 2. Sinisorsan, tavin, haapanan ja telkän poikastuoton vaihtelu 1989-2002. Poikastuottoindeksi 100 = vuosien 1989-2002 keskiarvo.

haapanan heikko poikastuotto ei selity pesimäkannan koossa tapahtuneilla muutoksilla, sillä näiden lajien pesimäkannoissa ei tapahtunut oleellisia muutoksia suuntaan eikä toiseen. Telkällä poikastuotto kasvoi hieman, vaikka pesimäkanta pysyi samana. Kaiken kaikkiaan lajien väliset erot lisääntymistuloksessa olivat tänä vuonna varsin suuria eikä poikastuotolle näin ollen helposti löydy yhteistä selittävää tekijää.

Päättymäisillään oleva pesimäkausi oli viime vuoden tapaan poikkeuksellisen aikainen. Tämä on ollut havaittavissa myös poikuelaskennoissa. Sinisorsan, tavin ja haapanan onnistuneista ensipesinnöistä kuoriutuneet poikaset varttuvat lentokykyisiksi ennätysaikaisin ja valtaosa pesimäalueilla sulkiivista emolinnuista ennättää vaihtaa lenninsulkansa hyvissä ajoin ennen metsästyskauden alkua. Myös pesinnässään onnistuneet telkkänaaraat ovat jättämässä pesimäjärvensä jo heinäkuun lopulla tai elokuun alkupuolella siirtyäkseen etelään sulkasadon viettoon. Valtaosa telkän jälkikasvustakin ennättää auttavasti siivilleen jo sorsastuskauden alkuun mennessä.